

ХЕРСОНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ

ОБЛІКОВА КАРТКА

об'єкта культурної спадщини

**Дозорна башта в с. Веселе Бериславського району
Херсонської обл.**

ОБЛІКОВА КАРТКА

Об'єкта культурної спадщини:

Дозорна башта

вид	тип	категорія пам'ятки
Історія	споруда	Виявлений об'єкт

1. Дата створення об'єкта:

XIV ст.

2. Місцезнаходження об'єкта:

с. Веселе, Бериславський район, Херсонська обл., вул.Свиридова,6

3. Охоронний № :

не присвоєно

4. Дати і № рішень, відповідно до яких об'єкт узятий на державний облік та визначено категорією пам'ятки:

На державний облік не взято

5. Функціональне використання:

сучасне використання	первісне призначення	інші (протягом часу існування об'єкту)
Не використовується	Фортифікаційна споруда	XIV ст. - дозорна (митна) башта князя Вітовта. XVI - XVII ст. – Турецька та козацька дозорна башта XIX ст. - Водонапірна башта маєтку князя Трубецького

6. Стислий опис об'єкту:

Розташування	На березі Каховського водосховища в межах селища Веселе
Характеристика об'єкту	Чотириярусна кам'яна башта має внутрішній діаметр 8.60м, товщина стін першого ярусу 1.60м, висота башти 19.70м. Вхідний арочний проріз орієнтовано на південь, в бік Дніпра. Крім того, на другому і третьому ярусах розташовані невеликі вікна. Мурування стін четвертого ярусу візуально має вигляд пізнішої добудови, має стрілчаті арочні прорізи у псевдоготичному стилі, один проріз – на Дніпро, був оздоблений балконом (реконструкція часів князя Трубецького – 1890 роки).

	Всередині башти збереглися залишки конструкції металевих сходів. Башта була споруджена на високому, уривистому правому березі Дніпра – після заповнення Каховського водосховища рельєф місцевості значно змінився. Стилістика: середньовічна фортифікаційна споруда Литовського періоду владування – XIV ст.,
Наявність творів мистецтва	відсутні
Наявність охоронних дошок, охоронних знаків, інших інформаційних написів, позначок	відсутні

7. Перелік складових:

-

8. Ступінь збереженості об'єкту:

задовільний

9. Наявність науково-проектної документації на об'єкт:

Найменування документації	Рік зберігання, інв.№	Автор (організація)	Місце розроблення
-			

10. До облікової картки додаються графічні матеріали та фотофіксація:

Найменування матеріалів	Кількість виконання	Дата	Виконавець
Технічний паспорт	5	12.2015р.	В.М. Коровасенко

ФОП Коровасенко О.В.

Область Херсонська

Район Бериславський

Місто (село, селище) Веселе

Інвентаризаційна справа № 309

Реєстровий № 14039234

ТЕХНІЧНИЙ ПАСПОРТ

Водонапірна башта

(призначення)

№ 6 вулиця (провулок, площа) Свиридова

місто (село, селище) Веселе

Замовник технічної інвентаризації або уповноважена особа (прізвище, ім'я, та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи)	Місце проживання, серія і номер паспорта фізичної особи або місцезнаходження, код за ЄДРПОУ юридичної особи
<u>ПАТ «Князя Трубецького»</u>	Україна, Херсонська область, с. Веселе, вул. Свиридова, 3 код ЄДРПОУ 00413720

Паспорт виготовлено за станом на « <u>21</u> » <u>грудня</u> 20 <u>15</u> р.	Керівник об'єкта господарювання <u>О.В. Коровасенко</u> (підпис, прізвище)
Виконав <u>В.М. Коровасенко</u> , кваліфікаційний сертифікат АЕ № 002723 (підпис, прізвище, серія та номер кваліфікаційного сертифіката, М.П.)	

[illegible]

ПЛАН ПОВЕРХІВ

Водонапірна башта

(призначення)

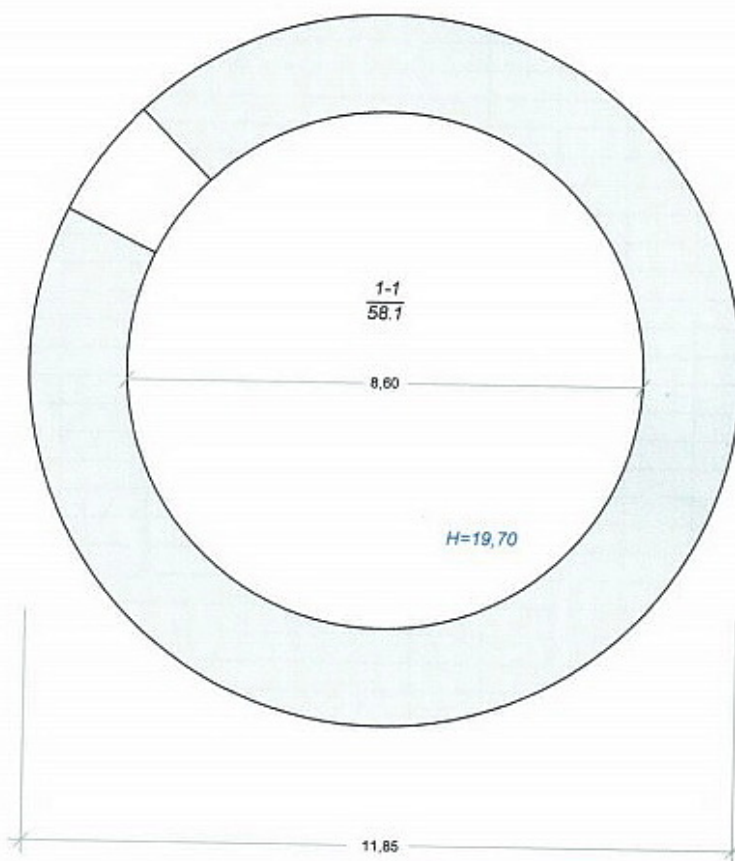
літера "А"

№ 6, вулиця (провулок, площа) Свиридова

місто (селище, село) Веселе

I поверх

Масштаб 1:100

ЕКСПЛІКАЦІЯ

приміщень до плану поверхів будинку № 6, літера « А », вулиця (провулок, площа) Свиридова
місто (село, селище) Веселе

[illegible]

«21» чэрвеня 2015 року

Виконав В.М. Коровасенко
(Підпис, прізвище)

Перевіряю: О.В. Коровасенко
(підпис, прізвище)

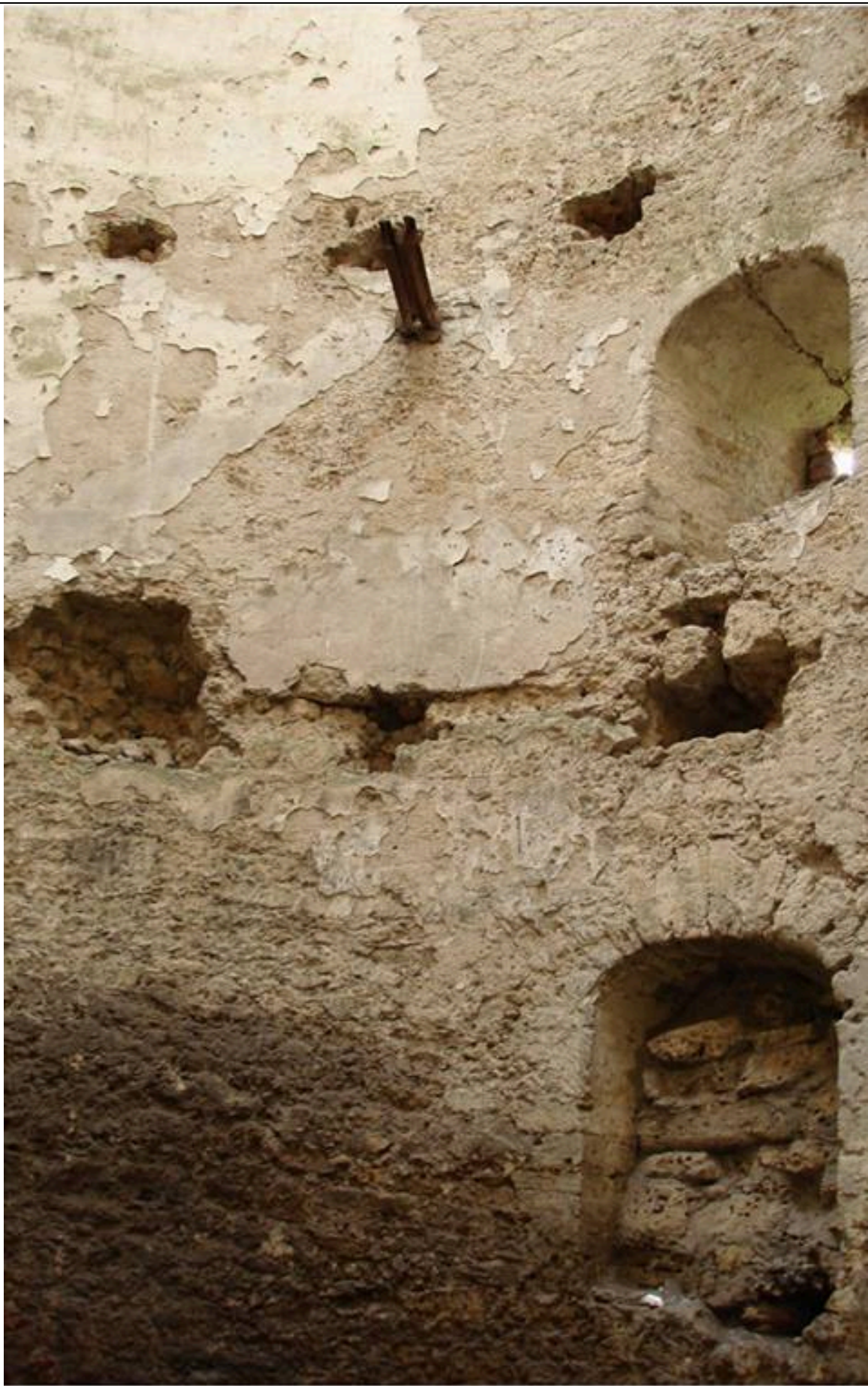
Характеристика будинку

[illegible]

Сучасне розташування (аерофотозйомка)	1	2015р.	
			

Фото сучасного вигляду об'єкта	8	2011-2015р.	Є. Євсєєва С. Дяченко
			

Арка входу - вид зсередини. Сучасний стан башти.

Залишки металевих сходів всередині башти. 2011р.

Сучасний стан.2015р.

Фото загального вигляду об'єкта

1

1950-р.

3 архівів

Вид на башту до утворення Каховського водосховища.

Фрагмент статті, що присвячена маєтку Трубецьких

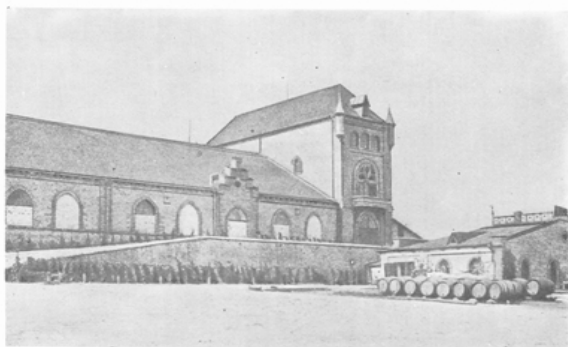
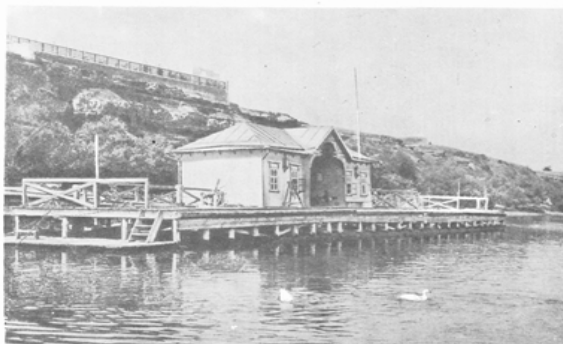
1

1992р.

часопис «Архітектура України» №1, 1992р.

46

АРХІТЕКТУРА УКРАЇНИ

стилів, що надавало споруді певного романтичного забарвлення. В архітектурному оздобленні винокурні у Козацькому використано мотиви раннього середньовіччя. Приземкуваті корпуси винних льохів зі стрілчастими, але широкими арками, високий дах, важкі пінаклі на головному корпусі, високе розчленоване вікно – все це дихає романською суворістю.

Такі ж самі мотиви, але набагато складніші, простежуються в архітектурі палацу. Його художній образ нагадує західно-європейський замок, який нібито існував декілька століть, неодноразово перебудовувався і через те мав нашарування різних архітектурних епох. Отакий «старовинний замок» було створено для князя за кілька років.

Потужні підпірні стіни, башти, ворота, містки, аркбугани створюють нижній ярус споруди, її основу, яка є одночасно укріпленням і впорядкуванням високого дніпровського берега. Зверху височить саме палац, у об'ємно-просторовій структурі, фасадах і оздобленні якого поєднані готика і ренесанс.

Урочистий, з широкими блискучими вікнами, увінчаний високими дахами й шатрами зі шпильми палац було видно здалека. Можливо цей архітектурний образ був покликаний символізувати добротність, міцне укорінення, впевненість у майбутньому.

Покупці та гості князя потрапляли до маєтку по Дніпру. У Козацькому була пристань, побудована на півдорозі від палацу до винокурні, у мальовничому вигині Дніпра. Над пристанню, на кручі, височіла величезна видовога башта з балкончиком, з якого хазяї виглядали гостей і милувалися краєвидом.

У самому Козацькому, навпроти парадних воріт, що вели до палацу, з другого боку вулиці, розташовувався великий господарський двір, оздоблений у такий же спосіб, як і льохи винокурні. Але все це в минулому...

• Пристань. Початок XX ст.

• Винокурні та льохи у маєтку князя П. Трубецького. Початок XX ст.

• Вид на пристань і видову башту. 1950-і роки.

Фрагмент “Карты Радзивила”. 1600 г.

Облікову картку складали:

Посада та назва організації	Спеціальність, кваліфікаційний рівень	Прізвище, ініціали	Підпис	Дата складання
Головний архітектор ТОВ «Проектний центр»	архітектор, член Спілки архітекторів України	Євсєєва Т.М.		грудень 2015р.
Член УНК Икомос	Краєзнавець, історик архітектури	Дяченко С.		

Керівник органу охорони культурної спадщини

Солоницький І.В.

Історична довідка.

У Каховской плотины в с. Весёлое Бериславского района до наших дней сохранился один из старейших каменных архитектурных памятников Херсонщины, который называют «**Литовской башней**». Строго говоря, её исследование еще не проводилось, однако, нет сомнений, что это типичная сторожевая башня, каких было много в Польско-Литовском королевстве (и в более ранние времена). Её месторасположения подтверждает назначение как сторожевой, поскольку до строительства Каховской плотины она располагалась на оси излома русла Днепра от левого берега к правому у которого не было возможности ни кораблям, ни каким-либо другим плавсредствам пройти незаметно мимо этого места. Здесь была оконечность известного в средневековье острова Тавань, через которую проходила одна из важнейших Нижнеднепровских переправ.

Остров Тавань тянулся на 10 км от нынешней Каховки и Берислава до Новой Каховки. Днепр и его рукав – Конка в этом месте имели узкие русла, сам остров был сухим, с проложенной через него дорогой и потому была возможность не только продолжить дорогу, но и строить еще и небольшие крепости для контроля переправы.

В разные времена за право владения переправой велась ожесточённая борьба. В начале XV века контроль над ней получило Великое княжество Литовское. К этому времени, предположительно относится время строительства башни. По-видимому, именно это место в исторических документах носило название «Витовтова Митница». На картах Нижнего течения Днепра 1600–1660-х гг. оно обозначено как Купальни Витовта (Balneum Vitoldi).

В конце XIX в. князь Трубецкой, владевший этой землей, отстроил разрушенный к тому времени четвертый ярус башни, и превратил её в видовую. Она возвышалась тогда над пристанью его винодельческого завода. В последней четверти XX века она играла роль водонапорной.

Для определения времени постройки башни необходимо проведение археологических исследований, которые еще не проводились у этого объекта. Для начала можно провести шурфовки. Если литовское время постройки башни будет подтверждено, перед нами будет едва ли не единственный каменный свидетель тех далеких времён, когда границы Великого княжества Литовского доходили до территории Херсонщины и самое древнее каменное сооружение Херсонщины, сохранившееся в наиболее полном объеме.

Общая информация.

Литовские замки и поселения были разбросаны по всему Причерноморью. Сохранился один из ценнейших источников по исторической географии XV века, так называемый «Список городов Свидригайла» (Великого князя Литовского – преемника Витовта), в котором представлены: Черный Град (Кара-Кермен) в устье Днестра, Маяк (у современного поселка Маяки на Днестре), Кацибеев – на месте нынешней Одессы (1415, основан знатным литовцем Коцубом Якушинским), Дашев – на месте современного Очакова.

Помимо этого, на месте Николаева на картах XVII века фиксируется топоним Витовтова Баня (Витовтовы Купальни, Balneum Vitoldi). Слово «баня» буквально обозначало каменную (часто – круглую в плане) постройку со сводом (куполом).

Следующие, известные с Литовских времен, населенные пункты приводятся в списке Днепровских переправ Михалона Литвина в его записках «О нравах татар, литовцев и москвитян», составленных в 1548–1551 гг. для короля Сигизмунда II Августа.

Из фрагмента № 9: «Полезен также Борисфен всем землям Величества Вашего для отражения набегов татар /.../ переправа возможна лишь в нескольких местах ниже Черкасс (Cirkassi). Они [переправы] называются Кременчуг (Kermeiczik), Упск (Upsk), Гербердейев Рог (Hierbedeiewrog), Мащурин (Massurin), Кочкош (Koczkosz), Товань (Towanu), Бурхун (Burhun), Тягиня (Tyachinia), Очаков». Товань, Бурхун и Тягиня находились на Херсонщине. Теперь это: Берислав, Львово и Тягинка.

Одним из важнейших пунктов литовских времён на Херсонщине была всё же **Таванская переправа** (у нынешнего Берислава). Её значение вполне определяет Михалон Литвин в своих Записках (приведём его шире): «...не каким иным более надежным, более

прямым и более проторенным путем, но именно этим, древним и весьма наезженным, ведущим от порта Понта Эвксинского, то есть, от города Каффы, через ворота Таврики [Перекоп] и Тованский перевоз на Борисфене, а оттуда степью в Киев. Ведь имеют обыкновение ходить туда чужеземные купцы, большей частью в тысячу числом, собравшись в группы, называемые караваны, со многими нагруженными повозками и навьюченными верблюдами.

Они издревле платили за знак на таможене предкам Священного Величества Вашего [Сигизмунд II Август], при переправе через Борисфен у Товани. Там и ныне существует сводчатое помещение из цельного камня, которое и нами, и жителями Таврики, и греками называется Витординской баней (*balneum Vitordinum*). И говорят, что здесь останавливался сборщик налогов великого князя Литвы, собиравший пошину. Так что, если кто-нибудь не уплатил пошину или был уличен в беспошлинном провозе товаров, на того налагался штраф, а все его добро изымалось для Киева. Этот закон, называемый осменничеством [о пошлинном сборе], поставленный с целью обуздать сарацинскую алчность, и служивший много веков, не так давно начал выходить из употребления.

Когда же купцы, чтобы избежать двойной переправы через Борисфен, не желая платить пошину Величеству Вашему, отклонившись от древнего пути, ведущего через владения Величества Вашего, идут вниз от ворот Таврики, прямо устремляясь по нехоженным полям в Московию к Путивлю, или возвращаются из него, то случается, что там их грабят, да и разбойники нападают».

При складанні довідки використані наступні матеріали:

- Паталах А. Эхо Великой Степи. История Северного Причерноморья в лицах. - Херсон: Надднепряночка, 2009. - 200 с.
- Очерки по истории Бериславщины. - prosvilib.at.ua/publ/35

Довідку склав Дяченко Сергій.

10 березня 2013р.